УДК 81'28:159.922.4(100)

І. І. Вакулик

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ МОВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ ЯК ПРОЯВ ЕТНОКУЛЬТУРНОГО КОДУ

Вакулик І. І. Особливості формування мовної компетенції як прояв етнокультурного коду.

У статті проблематика мовної компетенції розглядається як універсальне концептуальне представлення дійсності, що є проекцією зовнішніх та внутрішніх рис досвіду етносу.

Ключові слова: мовна компетенція, етнокод, лінгвопсихоментальна діяльність.

Вакулик И. И. Особенности формирования языковой компетенции как проявление этнокультурного кода.

В статье проблематика языковой компетенции рассматривается как универсальное концептуальное представление действительности, которое является проекцией внешних и внутренних аспектов опыта этноса.

Ключевые слова: языковая компетенция, этнокод, лингвопсихоментальная деятельность.

Vakulyk I. I. Features of language competence as a manifestation of ethno-cultural code.

In the article problems of language competence is seen as a universal conceptual representation of reality, which is the projection of the external and internal features of the experience of ethnicity.

Key words: linguistic competence, ethno-cultural code, lingvopsychomental activity.

Дедалі частіше доводиться спостерігати трансформації в системі освіти, які впливають не лише на психофізіологічні процеси розвитку сучасного суспільства, але й знаходять своє відображення в культурно-історичному та соціально-політичному планах. Відповідно формується і етнокультура нації з усіма притаманними їй особливостями. «Мова сприяє тому, щоб людина стала єством, що живе у часі, точніше, у соціально-історичному часі і за законами цього часу» [2, с. 17].

Унікальність нашої мови в тім, що вона виступає атрибутом мислення та наділена здатністю «випереджаючого відображення закономірно очікуваних змін об'єктивної дійсності» [2, с. 17], тобто є віддзеркаленням реалей життя, які впливають на світогляд. Завдяки мові синтезуються знання, що, у свою чергу, формують наукову картину світу. А її вербалізація здійснюється складниками терміносистем і номенклатур мови [4, с. 491].

Так наукова картина світу вступає в постійну взаємодію з пізнавальним досвідом. І зі зміною структури інформаційного простору змінюються моделі поведінки та визначаються пріоритети мовного впливу.

У сучасній лінгвістиці проблематика мовної компетенції розглядається як найважливіше знаряддя породження та сприйняття й розуміння мовлення. Не всі мовознавці поділяють думку Н. Хомського, що мовна компетенція є «потенційним знанням мови, її описує породжувальна модель як предмет генеративної лінгвістики» [4, с. 442]. Методика лексикографічного портретування, запропонована Московською семантичною школою Ю. Апресяна, враховує більш детальну інформацію різних мовних рівнів (морфологію, стилістику, семантику, просодіку, фразеологію, синтаксис). Залишається відкритою проблема зв'язку мовної компетенції з комунікативною і культурною компетенціями. І оскільки новітні технології проектується на мову, породжуючи низку новітніх форм презентації знань, оволодіння цими механізмами створює підґрунтя для формування різних типів дискурсів.

Мета роботи – проаналізувати й дослідити складові мовної компетенції, які є відображенням когнітивної семантики. Завдання даної розвідки полягає у визначенні меж мовної компетенції, виявленні співвідношення між мовною й мовленнєвою компетенціями, дослідженні механізму формування мовної компетенції як прояву етнокоду на базі семантичних маркерів.

Тривалий час науковці (як вітчизняні, так і зарубіжні – В. Даниленко, Д. Лотте, А. Вежбицька, І. Голубовська, М. Собуцький, Т. Кияк, А. Грамші, В. Шкловський, М. Євреїнов, Г. Шпет, В. Пропп, М. Бахтін, Ч. Моріс, Ц. Тодоров, П. Бурдє, П. Грайс, П. Єршов, О. Пятигорський, М. Фуко, К. Леві-Строс) намагалися структурувати комунікативний простір, пропонуючи власні схеми формування моделей комунікації, а також моделей мовної картини світу в різних національних культурах. При

цьому дослідники орієнтувалися на проблему відношень між джерелом інформації та її комунікантом.

Лінгвопсихоментальна діяльність сучасної людини спрямована з одного боку, на передачу повідомлення, з іншого, на його сприйняття. Так у комунікативній ситуації знаходять прояв такі складові як комунікативні навички та установки, знання соціальної системи, культурні норми й цінності. Нинішня соціальна реальність формує поведінку культури й визначає спектр мовних ресурсів, що проекцією на соціальну організацію суспільства, за допомогою яких інтерпретуються реалії розвитку соціуму. Тому питання різнопланових знань у сфері діяльності особистості, а відтак і мовна компетенція, формують новий пласт наукових досліджень.

У процесі комунікативної взаємодії виявляється готовність комунікантів до швидкого реагування на обставини, що змінюються, до корегування власної комунікативної поведінки, а відтак виокремлюються одиниці мовленнєвої діяльності, які є складовою комунікативної майстерності. Так, наприклад, специфічність адресата законодавчих повідомлень полягає у тому, що це масовий (абстрактний) і водночас досить визначений адресат. «Для того, аби спілкування в правовій сфері здійснилося успішно, обидва суб'єкти комунікації повинні ... знати право, правову норму, ... володіти спільною інформацією, певним знанням, пресупозицією – так званим «кодом», для того, щоб перший міг «закодувати» через певні мовні засоби конкретні прагматичні завдання та мету закону, а другий успішно «розкодувати» цю комунікативно-прагматичну інформацію» [1, с. 73].

Залучення юридичного мовлення в суспільне життя стало причиною появи специфічного зв'язку між мовою і правом, між написаним словом і законом. Тільки через мову право здатне здійснювати свій регулюючий вплив, саме мова слугує засобом передачі інформації про зміст правових розпоряджень. Юридичні норми можуть існувати лише у певних лексико-граматичних формах. За допомогою мови думка законодавця зовні виражається, оформлюється, стає придатною для використання, доступною для осіб, органів, та організацій, яким адресуються юридичні вимоги [1, с. 70].

А відтак, слушно зауважив Г. Почепцов у «Теорії комунікації»: «Вербальна комунікація будується на лексично визначених одиницях, що відповідають реаліям світу або фокусуються на них ... [3, с. 31]. Успішний комунікатор веде свою комунікацію заздалегідь перевіреним шляхом. Це варіант актора, котрий вже знає, коли аудиторія засміється, а коли заплаче, оскільки він має досвід множинності проведених вистав. Це знання метакультурного плану професійного рівня. Професіонал чітко прогнозує подальшу поведінку своєї аудиторії, ґрунтуючись на апробації різноманітних підходів. Наділений метакомунікативним знанням, ... комунікатор може настільки точно керувати процесом передачі інформації,

що рівень досягнення необхідного результату різко збільшується ...» [3, с. 40–41]. Комунікатор активізує всі внутрішні й зовнішні рецептори, які визначають глибину психіки і впливають на формування різних типів поведінки. Так мовні параметри перекодовуються в соціальні.

Значну роль посідають так звані маркери, роль яких можуть виконувати латинські сентенції. Науковцями доведено, що крилаті вислови (сентенції, афористичні вислови) належать до феномену людської пам'яті не лише тому, що вони відомі всім освіченим носіям мови й використовуються для образного, виразного мовлення, але також є продуктом колективної етнічної свідомості носіїв мови. І хоч термін «крилаті слова» було вперше вжито німецьким лінгвістом Г. Бюхманом у однойменній книзі 1864 р., а саме сполука «крилаті слова» належить ще Гомерові [4, с. 312], вони й нині не втратили своєї актуальності.

Вирази на зразок *modus vivendi, modus prosedendi, onus probandi, ius educendi, ius respondendi, ius utendi et abutendi, error in eligendo, tempus ad deliberandum, ad notanda, ad corrigenda, exceptis excipiebdis, mutas mutandis, quod erat demonstrandum* виконують роль семантичних маркерів. Оперування фразеологічним апаратом, до складу якого входять герундій та герундив, є необхідною умовою сучасного юриста-практика. А частотність уживання свідчить про ефективність впливу метафори на клієнта, адже «найголовнішою вимогою ... , що висувається до ефективності метафори, є те, щоб вона зустрічала клієнта у його власній моделі світу» [3, с. 78]. Далі відбувається процес декодування, що полягає в ідентифікації знаків. Причому сприйняття, як свідчать експериментальні дані [4, с. 687], фокусується на довгих, менш знайомих, нечастотних, ядерних у висловлюванні словах та кінцевому слові в реченні: *non exemplis, sed legibus iudicandum; non numeranda, sed ponderanda argumenta; et post malum segetem serendum*.

Комунікативна компетенція підпорядковує мовну, а відтак диференціюються знання, породжується і сприймається нова інформація. Інколи у складному механізмі сприйняття й розуміння одиниць мови виникають зміщення, які впливають на адекватність розуміння тексту. У мовній практиці можуть виникати стереотипи мислення й стереотипи мовних зворотів, тому завжди необхідна установка на логічне, раціональне сприйняття слова. Адже мовна діяльність – це складний механізм, складне психічне й фізіологічне явище, тому особистість виступає ключовою фігурою кожного мовного акту.

Отже, особливості формування мовної компетенції зумовлені культурою певного етносу та його колективною свідомістю (мисленням, поведінкою, етичними та естетичними цінностями); мають власну специфіку формування й функціонування; виокремлюються в окрему складову комунікативної компетенції; мовна компетенція презентує образне сприйняття як певний знаковий код; формується мовленнєвими

навичками; наявність семантичних маркерів дозволяє кваліфікувати та диференціювати одиниці системно організованого мовного коду.

Література

1. Власенко М. С. Мовленнєва реалізація прагматичного аспекту іспаномовного законодавчого тексту / М. С. Власенко // Мовні концепти картин світу : [зб. наук. праць]. – К. : Київський університет, 2000. – 394 с.
2. Жоль К. К. Язык как практическое сознание (философский анализ) / Константин Константинович Жоль – К. : Вища школа, 1990. – 238 с.
3. Почепцов Г. Г. Теория коммуникации / Георгий Георгиевич Почепцов. – М. : Рефл-бук, К. : «Ваклер», 2006. – 656 с.
4. Селіванова О. О. Лінгвістична енциклопедія / Олена Олександрівна Селіванова. – Полтава : Довкілля-К, 2010. – 844 с.